Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
JULIANE KOKOTT
föredraget den 25 juni 2015 [1]

Mål C-404/14

Marie Matoušková, boutredningsman/skiftesman i arvsärendet

(begäran om förhandsavgörande från Nejvyšší soud České republiky (Republiken Tjeckien))

”Förordning (EG) nr 2201/2003 — Domstols behörighet och erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar — Materiellt tillämpningsområde — Avtal om uppdelning av kvarlåtenskapen mellan arvlåtarens make och hennes barn, för vilka en företrädare utsetts — Krav på godkännande av domstol”

I – **Inledning**

1. I detta mål ska domstolen precisera det materiella tillämpningsområdet för den så kallade Bryssel IIa-förordningen [2] med avseende på ”mål om föräldraansvar”.

2. Bryssel IIa-förordningen är i princip tillämplig på sådana mål. Nämnda förordning gäller enligt artikel 1.3 f i förordningen emellertid inte för ”truster och arv”.

3. Den hänskjutande domstolen önskar klargörande huruvida det undantag som föreskrivs i artikel 1.3 f är tillämpligt när en företrädare utses för underåriga arvtagare i ett arvsärende och denna ingår ett avtal om uppdelning av kvarlåtenskapen i de underårigas namn, vilket måste godkännas av domstol.

4. Vid besvarandet av denna tolkningsfråga får domstolen även tillfälle att avgränsa tillämpningsområdet för Bryssel IIa-förordningen i förhållande till den så kallade arvsförordningen [3].

II – **Tillämpliga bestämmelser**

5. Enligt skälen 5 och 9 i Bryssel IIa-förordningen omfattar förordningen ”alla avgöranden om föräldraansvar” och således bland annat ”att utse och tilldela uppgifter till en person eller ett organ med ansvar för att förvalta barnets egendom samt företräda och bistå barnet, och … åtgärder för förvaltning av, bevarande av eller förfogande över barnets egendom. …”

1 — Originalspråk: tyska.

2 — Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (EUT L 338, s. 1).

3 — Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 650/2012 av den 4 juli 2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg (EUT L 201, s. 107). Vad gäller ikraftträdandet och giltigheten av denna förordinng, se artikel 84 däri.

6. I artikel 1 i Bryssel IIa-förordningen regleras det materiella tillämpningsområdet enligt följande:

”1. Denna förordning skall, oberoende av domstolstyp, tillämpas på civilrättsliga frågor om

…

b) tillerkännande, utövande, delegering, upphörande eller begränsande av föräldraansvar.

2. Frågorna enligt punkt 1 b kan bland annat röra

…

b) förmynderskap, godmanskap och motsvarande företeelser,

c) förordnande av och uppgifter för en person eller ett organ som skall ansvara för barnets person eller egendom, företräda eller bistå barnet,

…

e) åtgärder till skydd för barnet i samband med förvaltning av, bevarande av eller förfogande över dess egendom.

3. Denna förordning skall inte tillämpas på

…

f) truster och arv,

…”

7. Enligt artikel 2.7 i Bryssel IIa-förordningen omfattar begreppet ”föräldraansvar: alla rättigheter och skyldigheter som en fysisk eller juridisk person har tillerkänts genom en dom, på grund av lag eller genom en överenskommelse med rättslig verkan, med avseende på ett barn eller dess egendom”. Härvid ska enligt artikel 2.8 i förordningen ”varje person som har föräldraansvar för ett barn” anses utgöra en ”person med föräldraansvar”.

III – **Ärendet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan**

8. I maj 2009 avled en tjeckisk medborgare i Konungariket Nederländerna. Hon efterlämnade sin make och två gemensamma underåriga barn (nedan kallade arvtagarna). Arvtagarna var bosatta i Nederländerna när arvlåtaren avled.

9. I april 2010 inledde Městsky soud v Brně (domstol i Brno) ett arvsärende avseende dödsboet och anförtrodde åt skiftesmannen Marie Matoušková att genomföra de olika etapperna i förfarandet. Med hänsyn till möjliga intressekonflikter mellan arvtagarna utsåg domstolen dessutom en tillfällig god man för att företräda de underåriga barnen.

10. I juli 2011 ingick arvtagarna ett arvskiftesavtal för att dela upp kvarlåtenskapen, varvid de underåriga barnen företräddes av sin tillfällige gode man.

11. I augusti 2012 inkom den efterlevande maken med nya uppgifter i arvsärendet, nämligen att den avlidna i verkligheten hade sin hemvist i Konungariket Nederländerna när hon dog och inte, såsom hittills antagits, i Republiken Tjeckien. Han ingav vidare ett nederländskt arvsintyg av den 14 mars 2011, vilket hade utfärdats i ett nederländskt arvsärende.

12. Mot denna bakgrund ändrades arvskiftesavtalet som hade ingåtts i juli 2011 så att det motsvarade resultatet i det arvsärende som redan hade avgjorts i Nederländerna.

13. I augusti 2012 ingav skiftesmannen en ansökan till Městský soud v Brně om godkännande av arvskiftesavtalet för de underåriga barnens räkning.

14. Nämnda domstol avvisade ansökan, eftersom de underåriga barnen var stadigvarande bosatta utanför Tjeckien. Den var inte heller beredd att meddela ett beslut om att den saknade behörighet att pröva ärendet eller att hänvisa ärendet till Nejvyšší soud (högsta domstolen i Tjeckien) för fastställande vilken domstol som var behörig.

15. Mot denna bakgrund vände sig skiftesmannen den 10 juli 2013 direkt till Nejvyšší soud och begärde fastställande av vilken domstol som har geografisk behörighet att godkänna arvskiftesavtalet.

16. Nejvyšší soud har vilandeförklarat ärendet och hänskjutit följande fråga till domstolen med begäran om förhandsavgörande:

”Om ett arvskiftesavtal som en god man ingått för en underårigs räkning kräver godkännande av en domstol för att vara giltigt, är då sistnämnda domstols avgörande i frågan en åtgärd i den mening som avses i artikel 1.1 b i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000, eller är det en åtgärd i den mening som avses i artikel 1.3 f i samma förordning?”

IV – **Rättslig bedömning**

17. De uppgifter som den hänskjutande domstolen har lämnat om de faktiska omständigheterna och det nationella förfarandet lämnar många frågor obesvarade, varför det först ska prövas huruvida begäran om förhandsavgörande kan tas upp till sakprövning.

A – *Huruvida begäran om förhandsavgörande kan tas upp till sakprövning*

18. Mot bakgrund av de uppgifter som den hänskjutande domstolen har lämnat, är det inte möjligt för domstolen att bilda sig en fullständig överblick över det aktuella arvsärendet. Detta gäller särskilt för arvsärendet i Nederländerna, där processen i huvudsak är oklar.

19. Domstolen har inte fått kännedom om varför ett arvsärende har inletts både i Tjeckien och i Nederländerna och inte heller framgår det av begäran om förhandsavgörande huruvida de underåriga barnen har företrätts i det nederländska förfarandet. Huruvida det nederländska arvsintyget endast reglerar faderns rättigheter eller även barnens rättigheter är oklart, liksom frågan varför det efter genomförandet av det nederländska arvsärendet över huvud taget krävdes något ytterligare agerande från den tjeckiska skiftesmannen eller Městský soud v Brně.

20. Oberoende av denna oklarhet har domstolen emellertid tillräckligt med uppgifter för att kunna besvara den fråga som den nationella domstolen har ställt.

21. Tolkningsfrågan avser nämligen endast huruvida Bryssel IIa-förordningen är tillämplig på det begärda domstolsgodkännandet av det arvskiftesavtal som ingåtts vid det tjeckiska arvsärendet, och rör således inte det nederländska arvsärendet.

22. Eftersom tvisten endast rör det tjeckiska arvsärendet, med avseende på vilket den hänskjutande domstolen har lämnat en omfattande redogörelse, står den faktiska och rättsliga ramen för begäran om förhandsavgörande tillräckligt klart för domstolen.

23. Frågan huruvida den aktuella överenskommelsen är giltig har visserligen inte diskuterats i detta sammanhang, men kan emellertid lämnas öppen. Den hänskjutande domstolen ska i det aktuella skedet av förfarandet nämligen endast avgöra vilken domstol som är behörig. I detta avseende måste den veta huruvida den kan tillämpa Bryssel IIa-förordningen eller inte. [4]

24. Det råder således inga tvivel om att tolkningsfrågan, vilken slutligen ska bedömas av den nationella domstolen, är avgörande för utgången i ärendet.

25. Det utgör således inte heller hinder mot att ta upp begäran om förhandsavgörande till sakprövning att förfarandet i det nationella ärendet omfattas av den så kallade frivilliga rättsvården.

26. Visserligen ger ostridiga förfaranden som inte leder till avgöranden av rättskipningskaraktär – såsom exempelvis när en nationell domstol handlar i egenskap av administrativ myndighet [5] – i princip inte någon anledning att begära förhandsavgörande. En begäran om förhandsavgörande på området frivillig rättsvård kan emellertid vara tillåten om en ansökan avslås inom ramen för ett sådant, egentligen ostridigt, förfarande och en tvist uppkommer i detta hänseende. [6]

27. Detta kan anses vara fallet här med tanke på den avvisande hållningen från Městský soud v Brněs sida, och begäran om förhandsavgörande kan således tas upp till sakprövning.

B – *Sakprövning av tolkningsfrågan*

28. Den hänskjutande domstolen har i huvudsak ställt sin tolkningsfråga för att få klarhet i huruvida Bryssel IIa-förordningen är tillämplig på godkännandet från domstol avseende det arvskiftesavtal som ingåtts vid det tjeckiska arvsärendet eller huruvida undantagsrekvisitet i artikel 1.3 f i förordningen är tillämpligt, enligt vilket nämnda förordning inte ska tillämpas på ”arv”.

29. Vid ett första påseende talar denna bestämmelse mot att Bryssel IIa-förordningen skulle vara tillämplig på det nationella ärendet.

30. Detta gäller i än högre utsträckning, eftersom arv som inte omfattas av Bryssel IIa-förordningens tillämplighetsområde regleras i arvsförordningen, vilken – med vissa undantag – ska reglera ”*alla*[7] civilrättsliga aspekter av arv efter en avliden person” [8].

4 — Huruvida det över huvud taget krävs något godkännandet från domstol och vilken lagstiftning som är avgörande i detta avseende omfattas inte heller av begäran om förhandsavgörande och kan på detta stadium i förfarandet lämnas därhän. Denna fråga ska således inte bedömas av domstolen.

5 — Se till exempel dom Job Centre (C-111/94, EU:C:1995:340, punkterna 9–11) om en begäran om fastställande, inom ramen för den italienska *giurisdizione volontaria*, av ett bolags bolagsordning för registrering.

6 — Se den ovannämnda domen Job Centre, där det i punkt 11 anges följande: ”Det är inte förrän den person som genom den nationella lagen är behörig att begära fastställande väcker talan mot ett beslut om avslag på begäran om fastställande och påföljande registrering, som den domstol där talan har väckts kan anses utöva en dömande verksamhet […] som avser ogiltigförklaring av ett beslut som åsidosätter sökandens rättigheter. …”

7 — Min kursivering.

8 — Se skäl 9 i arvsförordningen.

31. I begreppsmässigt hänseende kompletterar de båda förordningarna varandra. Bryssel IIa-förordningen kommer, eftersom den inte ska tillämpas på arv, inte att kollidera med arvsförordningen. Omvänt krävs det inte någon reglering i arvsförordningen av det som redan är uttömmande reglerat i Bryssel IIa-förordningen.

32. Visserligen är arvsförordningen, i tidsmässigt hänseende, inte tillämplig i det nationella målet, men dess materiella tillämpningsområde gör det möjligt att dra slutsatser vad gäller den omfattning lagstiftaren avsåg att undantagsbestämmelsen om arv i Bryssel IIa-förordningen skulle ha.

33. Vad avser det tjeckiska arvsskifteavtalet ska det i detta sammanhang inledningsvis påpekas att det inte är frågan om ett arvsavtal i den mening som avses i arvsförordningen.

34. Enligt artikel 3.1 b i nämnda förordning förstås med arvsavtal ”ett avtal […] som […] beviljar, ändrar eller återkallar rätt till framtida kvarlåtenskap för en eller flera parter i avtalet”. I det tjeckiska arvsärendet är det emellertid inte frågan om en *framtida* kvarlåtenskap, utan om avvecklingen av ett arv som *redan inträffat* genom ett avtal mellan arvtagarna.

35. Arvsförordningen omfattar, enligt dess artikel 23, emellertid inte endast arvsavtal, utan – mera generellt – ”arvet i dess helhet”, inbegripet ”arvets uppdelning”.

36. Det förfaller vara frågan om en sådan uppdelning av arvet i det aktuella tjeckiska avtalet. Detta talar spontant för att även det aktuella kravet om godkännande kan anses ha samband med arv och således, enligt artikel 1.3 f i Bryssel IIa-förordningen, är undantaget från förordningens tillämpningsområde.

37. Det ska emellertid påpekas att det inte, på ett överilat och generellt sätt, av det tjeckiska avtalets samband med arvsrätten kan dras slutsatsen att Bryssel IIa-förordningen inte är tillämplig på avtalet.

38. Från det materiella tillämpningsområdet för arvsförordningen undantas nämligen, enligt artikel 1.2 b i förordningen, ”fysiska personers rättskapacitet eller rättsliga handlingsförmåga”,[9] det vill säga just de rättsområden som är aktuella i det nationella ärendet, vilket rör företrädande av underåriga och domstolsgodkännande av det avtal som företrädaren har ingått.

39. Det föreligger i detta avseende inte någon risk för en materiell konflikt mellan Bryssel IIa-förordningen och arvsförordningen. Såvitt det är frågan om fysiska personers rättskapacitet eller rättsliga handlingsförmåga är det tvärtom nödvändigt att täppa till luckor i lagstiftningen inom tillämpningsområdet för arvsförordningen.

40. En tillämpning av Bryssel IIa-förordningen kan vara lämplig för att sluta denna lucka. Med dess hjälp kan det nationella ärendet – genom en restriktiv tolkning av undantagsrekvisitet arv i artikel 1.3 f – avgöras utifrån ett unionsrättsligt präglat, kompletterande och fullständigt regelverk.

41. Domstolen har dessutom redan i domen Schneider[10] bekräftat att rättskapacitet eller rättslig handlingsförmåga och därmed sammanhängande frågor om företrädare i princip ska prövas enligt egna referenskriterier och inte ska betraktas som en osjälvständiga och prejudiciella i förhållande till den aktuella rättshandlingen. Detta mål rörde också problem med frivillig rättsvård, vilka emellertid hade uppkommit i samband med rådets förordning (EG) 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område[11].

9 — Detta undantag gäller ”utan att det påverkar tillämpningen av artiklarna 23.2 c och 26”. Ingen av dessa bestämmelser är emellertid tillämpliga i förevarande mål. Artikel 23 avser förmågan att ärva och i artikel 26 regleras bland annat ”[t]illåtligheten av företrädare vid upprättandet av ett förordnande om kvarlåtenskap”.

10 — Dom Schneider (C-386/12, EU:C:2013:633).

11 — EGT L 12, s. 1, nedan kallad Bryssel I-förordningen.

42. I ovannämnda mål hade en medborgare som omfattades av ett begränsat förvaltarskap i en medlemsstat inlett ett förfarande för frivillig rättsvård och ansökt om tillåtelse att sälja sin andel i fast egendom belägen i den andra medlemsstaten.

43. Domstolen i den stat där egendomen var belägen hyste tvivel vad avsåg dess behörighet i förfarandet för frivillig rättsvård, fastän det framgår av artikel 22.1 i Bryssel I-förordningen att domstolarna i den medlemsstat där egendomen är belägen är behöriga om talan avser sakrätt i fast egendom.

44. EU-domstolen fastställde att Bryssel I-förordningen *inte* är tillämplig på ett sådant förfarande för frivillig rättsvård. Ett sådant förfarande avser nämligen ”fysiska personers rättskapacitet eller rättshandlingsförmåga” i den mening som avses i artikel 1.2 a i förordning nr 44/2001, vilket är ett område som inte omfattas av Bryssel I-förordningens materiella tillämpningsområde. [12]

45. Samma sak måste gälla i detta mål vad gäller arvsförordningen. Eftersom denna förordning inte heller är tillämplig på fysiska personers rättskapacitet eller rättsliga handlingsförmåga, utgör den inte hinder mot en tillämpning av Bryssel IIa-förordningen och en restriktiv tolkning av undantagsbestämmelsen om arv i dartikel 1.3 f.

46. I samma riktning går även Paul Lagardes förklarande rapport [13] om Haagkonventionen om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn av den 19 oktober 1996 (nedan kallad 1996 års Haagkonvention). [14]

47. Lagarde-rapporten kan, med utgångspunkt från en tolkning av den historiska utvecklingen av Bryssel IIa-förordningen och en systematisk tolkning av nämnda förordning, vara vägledande för hur motsvarande bestämmelser i förordningen ska tolkas. Förordningens bestämmelser om vårdnad grundar sig nämligen på förarbetena till 1996 års Haagkonvention och motsvarar denna till stora delar. Bestämmelserna i förordningen och motsvarande konventionsbestämmelser bör även därför så långt som möjligt tolkas på samma sätt för att det inte ska ge olika resultat beroende på om det rör sig om ett fall som har samband med en annan medlemsstat eller med ett tredje land. [15]

48. Vad gäller undantagsbestämmelsen om arv i artikel 4 f i 1996 års Haagkonvention, vilken motsvarar bestämmelsen i Bryssel IIa-förordningen, fastställs det inledningsvis i Lagarde-rapporten att arv i princip är undantaget från konventionens tillämpningsområde. Emellertid utesluts inte i rapporten, ”såvida den lag som ska tillämpas på arv föreskriver ett ingripande från barnets rättsliga ställföreträdare, att denne fastställs i enlighet med konventionen” och således förespråkar rapporten en restriktiv tolkning av undantagsbestämmelsen om arv.

49. Detta bör – eftersom det, såsom anges ovan i punkt 37 och följande punkter, inte föreligger några unionsrättsliga skäl som talar däremot – även gälla i motsvarande mån för tolkningen av Bryssel IIa-förordningen och förordningens undantagsbestämmelse om arv bör därmed inte vara tillämpligt på det aktuella godkännandet av arvskiftesavtalet.

50. Det godkännande som har sökts i det nationella ärendet – och fastställandet av behörig domstol i detta avseende – ska mot denna bakgrund anses utgöra en civilrättslig fråga som rör ”tillerkännande, utövande [och] delegering […] av föräldraansvar” i den mening som avses i artikel 1.1 b och artikel 2.7 i Bryssel IIa-förordningen.

12 — Dom Schneider (C-386/12, EU:C:2013:633, punkt 31).

13 — Nedan kallad Lagarde-rapporten. Den tyska språkversionen är tillgänglig på http://www.hcch.net/upload/expl34d.pdf.

14 — Finns även tillgänglig i tysk översättning på Haagkonferensens webbplats: http://hcch.e-vision.nl/upload/text34d.pdf.

15 — Se mitt ställningstagande i målet Health Service Executive (C-92/12 PPU, EU:C:2012:177, punkt 17).

V – **Förslag till avgörande**

51. Med hänsyn till det ovan anförda föreslår jag att domstolen ska besvara tolkningsfrågan på följande sätt:

Ett domstolsgodkännande av ett avtal om uppdelning av kvarlåtenskapen som en god man ingått för en underårigs räkning omfattas av artikel 1.1 b och inte av artikel 1.3 f i förordning (EG) nr 2201/2003.